

RUSYA'NIN KARADENİZ'LE İLK BULUŞMASI: İSTANBUL ANTLAŞMASI (13 TEMMUZ 1700)

Osman KÖSE^[*]

ÖZ

Rusya, 15. asır sonlarına doğru bir devlet olarak ortaya çıkınca sürekli doğuya doğru yayılmaya başladı. 17. Asrın sonlarına kadar o devrin güçlü devleti olan Osmanlı devleti ile karşı karşıya gelmemeye dikkat etti. Osmanlı devletinin 1683 yılında Viyana'da yaşadığı bozgunundan sonra geleneksel dış politikasını değiştirerek Avusturya, Lehistan ve Venedik'in yanında o da savaşa katıldı ve Azak'ı alarak Karadeniz kıyıların ulaştı. Bu makalede, Avusturya, Lehistan ve Venedik'in Osmanlı devleti ile imzaladığı antlaşmalardan sonra, Rusya ile imzalanan 1700 İstanbul Antlaşması incelenmektedir. Makale sonunda antlaşmanın Osmanlıca ve Latin harfleriyle tam metni de yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Rusya, Osmanlı devleti, İstanbul Antlaşması, Azak, Karadeniz, I. Petro, II. Mustafa.

Russia's Rendezvous with the Black Sea: The Istanbul Treaty (13 July 1700)

ABSTRACT

Russia, after emerging as a state at the turn of the 15th century, started to expand eastward. Until the 17th century, Russia made an effort to not come across by the Ottoman Empire who is the important power of that period. After the defeat of the Ottoman Empire in Vienna in 1683, Russia changed her traditional policy and she also attended to the war near Austria, Poland and Venice. After occupying

^[*] Doç.Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Azov, she reached the Black Sea coast. After Austria, Poland and Venice signed the treaty with the Ottoman Empire, the treaty of Istanbul with Russia will be examined in this article. At the end of the article, the full text of the treaty will be given in the Ottoman Turkish and its transcription in Latin letters.

Keywords: Russian, Otoman state, İstanbul Treaty, Azov, Black Sea, Peter I, Mustapha II.

GİRİŞ

Rusya, bir devlet olarak ortaya çıktığı tarihten itibaren Karadeniz'e ulaşmayı hedefliyordu. Büyük askeri ve ekonomik güce sahip olan Osmanlı devleti onun bu emellerine engel teşkil ediyordu. Bu nedenle Moskova'dan doğuya doğru yayılma stratejilerinde Osmanlı sınırları ve nüfuz alanlarına yaklaşmamaya ve mümkün olduğunca da Osmanlı devleti ile karşılaşmamaya çalışıyordu. Rusya, Osmanlı devleti ile doğrudan karşılaşmamaya özen göstermekle beraber, doğudaki Hıristiyanları kurtarmayı ve Bizans İmparatorluğunu kurmayı planlıyor, bu amaca yönelik olarak da gayr-ı Müslimlerin fikirlerini celbetmek üzere Osmanlı devletine papazlar ve görevliler gönderiyordu.¹ Bununla beraber Kazakların Osmanlı devletine ve Kırım'a yönelik saldırılarına askeri ve siyasi destek veriyordu. 17. asır sonlarına kadar görünüşte Kazaklara destek vermemekle beraber, el altından onlara gerekli yardımı yapıyordu. Karadeniz'in kuzeyinde Rusya'nın yanında olabilecek, Kırım'a ve dolayısıyla Osmanlı devletine karşı olabilecek iki grup vardı. Bunlar Kazaklar ve Nogaylardı. Rusların Kazan ve Astrahan'a yerleşmelerinde Nogayların rolü büyüktür. 17. asra doğru Hazar tarafından Moğol kökenli Kalmuklar gelince Nogaylar Kırım ve Osmanlı devletine yanaştılar. Kazaklar da üç grup olarak görülmekteydiler. Zaporog kazakları, Don kazakları ve Terek kazakları. Don kazakları Lehistan'a (Polonya) ve diğer Kazak grupları da Rusya'ya bağlıydılar².

Osmanlı devletine yönelik Kazak saldırıları asrın başlarından itibaren başlamaktadır. 1614 yılında Kazakların Anadolu ve Kafkasya kıyılarına saldırıları görülmektedir. Kazaklar, her tarafı yıkıp yakmakta ve halkı esir alıp götürmekteydiler. Ruslara göre onlar "*doğu Slavlarının*" kurtarıcıları olarak görülüyorlardı. Bunların İstanbul'a kadar akınlar düzenledikleri bilinmektedir³. Kazak saldırılarından korkan

¹ Nicolea Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 4, Çev. N. Kepeçeli, İstanbul 2005, s. 158.

² Halil İnalçık, "Osmanlı – Rus İlişkileri 1492 – 1700", *Türk – Rus İlişkilerinde 500 Yıl 1492 – 1992*, Ankara 1992, s. 25 - 35

³ Halil İnalçık, "Karadeniz'de Kazaklar ve Rusya: İstanbul Boğazı Tehlikede", *Çanakkale Savaşları Tarihi*, Edit. Mustafa Demir, I, İstanbul 2008, s. 59 - 64.

halk iç bölgelere doğru kaçmaktaydılar. Ruslar, 1637 yılında Azak'ı geçici süre işgal eden Don Kazaklarının bu davranışlarını görünürde tasvip etmediklerini ifade etseler de bu fiili durumdan istifade etmeye çalışmışlardır⁴.

Ruslar Moskova'dan doğuya doğru ilerlerken 17. asrın yarılarında Osmanlı devleti ile karşı karşıya geldiler. 1676 yılında Çehrin kalesi üzerinde başlayan kriz iki devlet arasında savaşla sonuçlandı. Kırım hanı Selim Giray ve Serdar İbrahim Paşa komutasındaki Osmanlı kuvvetleri kaleyi alamayınca, Osmanlı devleti Çehrin üzerine büyük bir sefer açma kararı aldı⁵. Çehrin seferine verilen büyük önem gereği Padişah IV. Mehmed de Hacıoğlupazarı'na kadar geldi ve buradan sonra seferin kumandasını sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'ya verdi. Çehrin kuşatmasında Osmanlı kuvvetleri büyük direnişle karşılaştılar. Osmanlı ve Rus kuvvetlerinin ilk defa karşı karşıya geldiği bu seferde Osmanlı devleti Rusların askeri gücünü ve savaş yeteneğini yakından görme imkânı buldu. Kaleyi savunan Kazaklar ve Ruslar sahip oldukları askeri teknolojinin yanında yerel direnme örnekleri de sergilediler. Kale üzerine gelen Osmanlı askerlerinin üzerine kovanlar salmaları bunlardan biridir. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa ve Kırım kuvvetleri zorlu mücadeleden sonra kaleyi aldılar. Çehrin seferi sonrası iki ülke arasında oluşan kriz sonuçlanmadığından tekrar savaş ihtimali belirdi ve Padişah IV. Mehmed'in sefer hazırlığı yaptığı bir sırada, Rusya'nın Kırım hanı aracılığıyla barış istemesi üzerine antlaşma yapıldı⁶. Osmanlı devleti ile Rusya arasında ilk defa 1681 yılında Kırım hanlarının ikametgâh yeri olan Bahçesaray'da yapılan antlaşma 20 yıl süreli ve 12 maddeden oluşuyordu. Bu antlaşmaya göre Özi suyu iki ülke arasında sınır olacak, sınır boylarında tahkimat yapılmayacak ve Kırım kuvvetleri Rusya içlerine akınlar yapmayacaktı⁷.

1683 yılında Osmanlı devletinin Viyana önlerinde yaşadığı bozgunun ilk yıllarında Rusya, Osmanlı devleti ile yaptığı 1681 yılı barış antlaşmasına bağlı kalmaya gayret gösterdi. Bu dönemde 1682 yılında Rusya Çarı olan I. Petro henüz 10 yaşlarında olduğundan gerek iç ve gerekse dış politikada açılımlar üretecek bir

⁴ Sinan Yüksel, "Don Kazaklarının Azak'ı İşgali", *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, cilt 30, sayı 49, (2011), s. 205 – 218.

⁵ BU seferde rahavet gösterdikleri ve gayret etmedikleri gerekçeleriyle Serdar İbrahim paşa azaltilerek Yedikule'ye haps edilirken, Kırım hanı Selim Giray'da görevinden azledildi. Raşid Mehmed Efendi, *Tarih-i Raşid*, İstanbul 1282 (1865), I, s. 342 – 344.

⁶ Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, *Silahdar Tarihi*, I, İstanbul 1928, 715

⁷ *Raşid, Tarih*, s. 366 – 367; Rusya, 16. Asır başlarına kadar Osmanlı devleti ile ilişkilerini Kırım hanlığı vasıtasıyla yürütüyordu. Bu açıdan Osmanlı-Rus ilişkilerinde Kırım hanlığının rolü büyük öneme sahiptir. Metin Hülagu, "Kırım Hanlığı'nın Kuruluşu ve Türk – Rus ilişkilerindeki Yeri (1441 – 1783)", [http://www.metinhulagu.com/ images/dosyalar/20120302155532_0.pdf](http://www.metinhulagu.com/images/dosyalar/20120302155532_0.pdf).

durumda değildi. İktidarı ablası Sofia ile beraber yönetiyordu. Savaşın Osmanlı devleti aleyhine hız kazandığı bir dönemde Rusya, 1686 yılında Avrupa devletleri ile beraber hareket etmeyi dış politika menfaatlerine uygun bularak Osmanlı devletine savaş ilan etti. Rusya'nın Osmanlı devletine karşı savaş ilanı Avusturya, Polonya ve Macaristan'ın aktör devletler olarak Hıristiyan devletlerden oluşturdukları “*Kutsal Lig*”e 1686 yılında üye olmasının bir sonucuydu. Rusya, kutsal ittifaka üye olmanın bir gereği olarak Osmanlı devletine kuzeyden saldırmakla üzerine düşen sorumluluğu yerine getiriyordu⁸.

Petro'nun 1689 yılında iktidarı tek başına ele almasıyla Rusya, Osmanlı devleti karşısında önemli bir rakip oldu. Hedefi Karadeniz'e inmek olan Rusya, 1687 ve 1689 yıllarında Kırım'a saldırdı. Fakat Kırım kuvvetleri gelen Rus ordularına geçit vermeyerek onları geri püskürttü⁹. Kırım'a saldırıda başarılı olamayan Rusya, 1695'te Karadeniz'in girişi sayılan Azak'a yöneldi. Bu saldırıda Rus kuvvetlerinin 15 bini deniz ve 200 bini karadan olmak üzere Azak'a hücum ettiler¹⁰. Bu seferde de başarılı olamayan Ruslar, Don nehrinin baş kısmında olan Voronej'de donanma inşa ettiler¹¹. İlk seferde başarı gösteremedilerse de hummalı bir çalışmayla inşa edilen Rus donanmasının ve Avrupa'dan getirilen teknik personelin katkılarıyla 6 Ağustos 1696'da Azak kalesi Rusların eline geçti¹².

Azak denizinin ucunda Azak'a çıkan Rusların bu başarısı büyük öneme sahipti. Osmanlı devletinin bu bölgeye hâkim olmasından beri “*Türk gölü*” olarak bilinen Karadeniz'in bu özelliği tehlike altına giriyordu. Bu başarıyı büyük şenliklerle kutlayan Ruslar, Azak'ı hızla tahkim etmeye başladılar ve Azak denizi kenarında “*Taganrog*” kalesini kurdular. Osmanlı devleti de, Rus tehlikesine karşı Kerç boğazında tahkimatlarda bulundu¹³. Bu şekilde Ruslar 16. Asırda doğu yönünde

⁸ Svetlana Oreshkova, “Rus – Osmanlı Savaşları: Sebepler ve Bazı Tarihi Sonuçlar”, Editör: K. Çiçek – C. Oğuz, *Osmanlı*, I, Ankara 1999, s. 537.

⁹ Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, IV, İstanbul 2011, S.2265.

¹⁰ Raşid, Tarih, II, s. 353 - 355

¹¹ Fatih Ünal, “Karadeniz'e Çıkan ilk Rus Savaş Gemisi “Krepost” ve Ukraintsev'in İstanbul E - çiliği (1699 – 1770)”, *The Journal of International Social Research*, Volume 5 Issue 20, (Winter 2012), s. 222.

¹² Azak kalesinin Rusların eline geçmesinden sorumlu tutulan ve ihmalkâr davranmakla itham edilen Kalaylı ve Gönve beyleriyle, istenilen keresteyi zamanında Azak'a ulaştırmayan Canik sancağı mutasarrıfı idam edildi. Bunlarla beraber Canik yeniçerilerinin aynı zamanda malları müsaderede edildi. Raşid, Tarih, II, s. 285 – 387; Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiât*, Haz. Abdülkadir Özcan, Ankara 1995, s. 602 – 603.

¹³ Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, *Nusretname*, Sad. İsmet Parmaksızoğlu,I/III, İstanbul 1964, 151.

sürdürdükleri genişleme politikalarında, stratejik öneme sahip bir bölgeye ulaşmış oldular. Ruslar Taganrog kalesini kurarken bir yandan da sahip oldukları bu bölgeyi askeri olarak tahkim etmeye ve güçlü bir donanma oluşturmaya çalıştılar¹⁴.

Viyana’da başlayan Osmanlı mağlubiyeti, bundan sonraki gidişatın başlangıcı oldu. Avusturya, Venedik, Lehistan ve Rusya karşısında Osmanlı kuvvetleri zaman zaman başarılar kazandı fakat bu kısmi başarılar yaşanan felaketlerin seyrini değiştirecek ölçülerde olmadı. 1697 yılında Osmanlı devletinin yaşadığı “*Zenta felaketi*” savaşın dönüm noktası oldu¹⁵. Zenta yenilgisiyle Osmanlı devleti, askerlerinin büyük kısmını ve önemli komutanlarını kaybetti. Batıda sevinç ve heyecan yaratan, Osmanlı devletinde de büyük üzüntüye sebep olan Zenta hezimetine Osmanlı kaynaklarında “*Zenta seneleri*” olarak da ad verilmektedir. Bu felaketten sonra Osmanlı devlet adamları barış yapma temayülü göstermeye başladılar¹⁶.

On altı yıldır devam eden harp, savaşan tüm devletleri yıpratmıştı. Avusturya ve Venedik Osmanlı devleti ile barış yapma taraftarı iken, Rusya ve Lehistan devam etmeyi istiyorlardı. Barışa meyilli olan Avusturya ve Venedik elçilerinin bu yöndeki talepleri Sadrazam Amcazade Hüseyin Paşa’ya iletildi. Osmanlı devleti adına Divan tercümanı Aleksandr Mavrokordato’nun elçiler ile yaptığı görüşmede “*mevcut durumun olduğu gibi muhafazası*” üzerine görüş birliği olunca, imzalanan protokol ile savaş sona erdirilerek barış görüşmelerinin başlamasına karar verildi. Osmanlı devleti, antlaşma görüşmeleri için Osmanlı sınırlarının dışında bir yerde müzakere yapmayı devletin geleneğine aykırı bularak kabul etmezken Avusturya, sulh müzakereleri için Viyana veya Debrecin’in olmasını istiyordu. Bunun üzerine Osmanlı devleti Slankamen’i sulh görüşmelerinin yapılması gereken yer olarak ileri sürdü¹⁷. Nihayet İmparator Leopold’un önerdiği Varadin ile Belgrad arasında bir yer olan Karlofça üzerinde mutabık kalındı. Antlaşma müzakerelerinde Osmanlı devletini Rami Mehmet Efendi ve İskerletzade Aleksandr Mavrokordato, Avusturya heyetini C. d’Actingen, C. de Schlick, C. marsingli, Til ve Talman, Lehistan heyetini P. de Possanie Kojeskie Malacowsky, Venedik heyetini Ch. Carlo Ruzzini ve Rus heyetini de elçi Bogdanoviç Voznitsin temsil ettiler. Karlofça konferansında Rusya, Venedik ve Lehistan’ın antlaşma görüşmelerine dahil

¹⁴ İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, 3, İstanbul 1972, s. 478.

¹⁵ Mustafa Necati Paşa, *Netayic ül-Vukuat*, Sad. Neşet Çağatay, Ankara 1987, s. 16; Selim Hilmi Özkan, “Türk Tarihi’nin Kırılma Noktası: Zenta Faciası”, *Turkish Studies*, Volume 4 Issue 3, (Spring 2009), s. 1779 – 1793.

¹⁶ İsmail Hami Danişmend, *aynı eser*, s. 481; Mücteba İlgürel, “Zenta”, *İslam Ansiklopedisi*, 13, İstanbul 1988, s. 535 – 538.

¹⁷ Mustafa Cezar, *aynı eser*, s. 2269.

edilip edilmeyecekleri ve bu devletlerin Avusturya ile beraber aynı anda Osmanlı devleti ile müzakere edip etmeyecekleri de antlaşma öncesi konuşuldu. Osmanlı devleti bu devletlerin aynı anda ve aynı mekânda antlaşma masasına oturmasına karşı olmasına rağmen bunu da kabul etmek zorunda kaldı. Karlofça'da aracı devlet olarak İngiltere ve Hollanda elçileri de bulunuyordu.¹⁸ Bu şekilde Osmanlı devleti, tarihinde ilk defa Avrupalı devletlerin tavassutunu kabul ediyordu¹⁹.

Karlofça'da Osmanlı, Avusturya, Venedik, Lehistan ve Rusya temsilcileri 74 gün boyunca barış şartlarını müzakere ettiler. Arabulucu ve gözlemci olarak İngiltere ve Felemenk elçileri de Karlofça'ya geldiler. Müzakerede Avrupalı devletlerinin maharetli diplomatik becerileri karşısında Rami Mehmet Efendi başkanlığındaki Osmanlı heyeti de büyük diplomatik başarı gösterdi. Avusturya, Venedik ve Lehistan devletleri, Osmanlı devleti ile ayrı ayrı barış antlaşması imzalarken Rusya buna yanaşmadı. Bunda Karlofça'ya gelen Rus elçisinin tam yetkili olmamasının da rolü bulunuyordu. Bu nedenle Rusya ile 3 yıllık (bazı kaynaklarda 2 yıllık) mütareke yapılarak, müzakerelerin İstanbul'da devam etmesine yapılmasına karar verildi. 26 Ocak 1699 tarihinden itibaren ateşkes süreci başlıyordu²⁰.

İstanbul'da yapılacak müzakereler için Çar I. Petro olağan yetkiler verdiği elçisi Emelyan İgnatevic Ukraintsev'i görevlendirdi. Onun beraberinde İvan Çeredeyev, tecümanlar Lavretzkiy, A. Bptvinkin ve birkaç asilzade bulunuyordu. Rus heyeti Krepost adlı bir Rus gemisi ve yine Azak'ta hazırlan bir Rus donanması eşliğinde Azak'tan ayrılarak İstanbul'a doğru yola çıktı. Bu zaman kadar diplomatik görüşmeler için İstanbul'a hep karayolu ile gelinirken, bu sefer özellikle Karadeniz'de deniz yolculuğunu tercih edildi. Buradaki amaçları Karadeniz'de artık kendilerinin de olduğunu Osmanlı devletine göstermekti. Heyet, donanma eşliğinde Azak'tan Kerç'e geldiğinde burada bulunan Osmanlı devleti yetkilileri onları Kırım üzerinden karayoluyla göndermeye çalıştı fakat Ukraintsev Karadeniz'den gemi ile

¹⁸ Raşid, II, s. 438 – 439; İngiltere ve Hollanda'nın arabulucu rolü üstlenmesi Osmanlı devleti -deki ticari endişelerinden kaynaklanıyordu. Osmanlı devletinde satılan kumaşlarda İngiltere en büyük paya sahipti. Osmanlı devletinin her tarafında geçerli olan Hollanda sikkeleri ve altınları Venedik altınları ile aynı değere sahipti. Hatta Hollandalılar Kefe ve Karadeniz ticaretini kazanma gayreti güdüyorlardı. Nicolea Jorga, *aynı eser*, s. 226 – 227. Karlofça antlaşması ve sonrasında Türk ilişkileri için bakınız: Selim Hilmi Özkan, “ II. Viyana Kuşatması Sonrası Türk – İngiliz İlişkileri”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 18, Ağustos 2007, s. 1 – 16.

¹⁹ Ali İbrahim Savaş, “Genel Hatlarıyla Osmanlı Diplomasisi”, *Osmanlı*, I, Editör: K. Çiçek – C. Oğuz, Ankara 1999, s. 653.

²⁰ Raşid, II, s. 448 – 449; Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *aynı eser*, s. 672; Karlofça'da Rusya ile Osmanlı devleti arasında kararlaştırılan ateşkes süreci 2 yıl olarak belirtilmektedir. Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, *Nusretname*, I/III, s. 377.

seyahat etmede direnince bu şekilde yoluna devam etti²¹. İlk defa Karadeniz’de bir Rus diplomatik heyeti seyahat ediyor ve yine ilk defa burada bir Rus gemisi seyrediyordu²².

Yeniköy açıklarına gelen elçilik heyetini taşıyan gemiyi beraberinde 50 adet kayık ve sandalla Kapıcıbaşı Kaplan Bey karşıladı. Heyet bu şekilde sandallarla Saray yakınlarında iskelele yanaştılar. İskelede Rus elçisini görmek için kalabalık bir halk topluluğu bekliyordu. Rus elçilik heyetini sandaldan karaya çıkışlarında iskele başında Divan çavuşları, Emin, Katip, 100 kadar atlı çavuş ve 200 kadar yeniçeri askeri karşıladı²³.

Heyet atlarla konağa kadar götürüldü. Bir birkaç gün dinlendikten sonra Çavuşbaşı Ağa nezaretinde Sadrazam tarafından kabul edildi. Sadrazam heyete kahve, şerbet ve buhurdan ikram ettikten sonra elçiye ağır kaftanlar ve elçinin beraberinde olan 25 adamına hilatler hediye etti²⁴. Kumkapı civarında ikamet ettirilen elçi haftada iki gün Vezir Kara Mustafa Paşa’nın Ayasofya civarında olan saraylarında Rami Mehmed Efendi ve tercüman Maurocordato ile bir araya gelerek antlaşma maddelerini müzakere ettiler²⁵.

Müzakerelerde Ruslar, Gazi ve Şahin Kerman kalelerinin terk edilmesini, esirlerin serbest bırakılmasını, Osmanlı devletine gelen Rus Ortodoks tebaa için dini serbestlik, ve Kudüs’e gidip gelen Rus hacıların korunması ve Kerç’in kendilerine verilmesi şartlarını öne sürüyorlardı²⁶. Osmanlı devletinin şartı ise işgal edilen yerlerin boşaltılmasıydı. Rusya, Azak ile İstanbul arasında Rus gemilerinin sey-rüseferini teklif etti fakat bu Osmanlı murahhaslarınca kabul görmedi. Rusya’nın galip devlet olarak talepleri Osmanlı makamları tarafından kabul görmeyince görüşmeler kopma noktasına geldi. Aslında Çar I. Petro, Osmanlı devleti ile uğraşmanın Rusya’ya bir şey kazandırmayacağını görmüş ve dış politika hedeflerini İsveç üzerine yoğunlaştırmıştı²⁷. Osmanlı devletinden antlaşma yapıldığına dair haberler bekliyordu. Antlaşma görüşmelerinin tıkanma noktasına girdiği bir sırada I. Petro

²¹ Fatih Ünal, *aynı makale*, s. 224 – 229.

²² Rus diplomatlarının günlük rayiçleri için yevmiye olarak elçiye 100 zolete ve murahhasına da 60 zoletetahsisat verilmeye başlandı. Raşid, II, s. 485 – 486.

²³ Fatih Ünal, *aynı makale*, s. 231 – 232.

²⁴ *Anonim Osmanlı Tarihi*, Haz. Abdülkadir Özcan, Ankara 2000, s. 144.

²⁵ Raşid, II s. 494.

²⁶ Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, Çev. Vecdi Bürün, İstanbul 1991, s. 30.

²⁷ Çar I. Petro, 1699’da 17 yaşında İsveç tahtına geçen II. Şar’ın tecrübesizliğinden yararlanarak bu ülkeye savaş ilan etmeyi düşünüyordu. Sinan Yüksel, Kuzey Savaşları Sırasında Rusya’nın Karadeniz’e Yönelik Faaliyetleri”, *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, cilt 31, sayı 50, (2012), s. 172 – 173.

ulak olarak Çavuş Jerlov'u İstanbul'a Ukraintsev'in yanına gönderdi. I. Petro, dış politikada daha öncelikli yerler olduğunu düşünüyor ve bu nedenle antlaşma için Ukraintsev'den acele etmesini istiyordu. Jerlov'un gelişinden sonra Ukraintsev müzakerelerdeki tavrını değiştirerek Osmanlı devletinin görüşlerine yakın önerilerde bulundular²⁸. Müzakereler altı ay kadar devam ettikten sonra Rusya ile Osmanlı devleti arasında antlaşma sağlandı²⁹.

14 Temmuz 1700 tarihinde İstanbul'da 30 yıl süreli olarak imzalanan antlaşmanın hükümleri şunlardır³⁰:

- 1- Osmanlı devleti ve Rusya arasında düşmanlık sona ermekte ve bu antlaşma ile dostluk dönemi başlamaktadır. Antlaşmanın süresi bittikten sonra da karşılıklı dostluk içinde ve müzakerelerle bu süre uzatılabilir. Antlaşma iktidar değişikliklerinden sonra da geçerli olacaktır.
- 2- Özi suyu civarında Rusların işgal ettiği Gazi Kerman, Doğan Kerman, Şahin Kerman ve Nusret Kerman kaleleri yıkılacak ve bir daha buralarda kaleler yapılmamak kaydıyla Osmanlı devletine teslim edilecektir. Ruslar, kale içinde olan asker, cephane ve erzaklarını güvenli bir şekilde tahliye edeceklerdir. Rus ve kazak askerleri bu tahliye esnasında etrafa zarar vermeyeceklerdir.
- 3- Osmanlı devleti Özi – Doğan kalesi arsasında tüccarların geçiş güzergâhı ve kılavuz gemilerin kullanımına yönelik limanları olarak varoş yapacaktır. Yapılacak olan varoş, kale ve kastel şeklinde olmayacak ve askeri gemiler yanaştırılmayacaktır.
- 4- Azak kalesi ve buna tabi eski ve yeni kasteller ile kasteller arasında olan arazi ve sular Rusya'nın olacaktır.
- 5- Osmanlı devleti ve Rusya arasında bir mesele olduğu zaman bu karşılıklı olarak çözülecektir. Or kalesinden başlayarak Azak kalesi yakınlarındaki Meviş suyu arasındaki topraklar boş kalacaktır. Özi nehri, civarında Rus hududu içinde kalan Potkal şehrinden Özi kalesine kadar olan Özi nehri'nin iki tarafında kalan yerler yerleşime açılmayacaktır. Yıkılan kastel-

²⁸ Fatih Ünal, *aynı makale*, s. 237 – 238.

²⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/I, Ankara 1995, s. 589.

³⁰ Antlaşmanın imzalanma tarihi konusunda değişik tarihler verilmiştir. Bizim daha önce yazdığımız bir makalede de 13 Haziran 1700 olarak verilmiştir. Fakat Osmanlı arşivindeki kayıtlarda bunun 13 Temmuz 1700 olduğu anlaşılmaktadır. Osman Köse, XVIII. Yüzyıl Osmanlı-Rus Mü-nasebetleri", *Osmanlı*, I, Edit. K. Çiçek – C. Oğuz, Ankara, 1999, s. 538.

- ler tekrar yapılmayacaktır. Boş kalması kararlaştırılan yerlerdeki kale ve kастeller yıkılacaktır.
- 6- Özi nehrinde ve buraya akan küçük nehirlerde ve Meyiş kasteli ile Or boğazı arasında boş kalacak yerlerde ve sularda ve Karadeniz'e yakın yerlerde yatsız ve silahsız gelmek ve gitmek kaydıyla geçim için gerekli odun kesmek, kovan turmak, ot almak, tuz almak, balık avlamak, ormanlarda avlanmak serbest olacak ve bunlardan gümrük ve vergi alınmayacaktır. Kırım ve Or boğazında uygun alanlarda önceden olduğu gibi Or boğazından geçerek gelen hayvanların yayılmasına engel olunmayacaktır.
 - 7- Azak kalesine, Azak ile Kuban arasından on saatlik mesafe kadar bir arazi ayrılarak burası Osmanlı devletinin elinde kalacaktır. Nogaylar, Çerkesler ve Osmanlı devletine tabi olanlar hayvanları otlamak için gelen Rus ve Kazaklara müsaade edeceklerdir. Bu arazide kастel ve kale yapılmayacaktır.
 - 8- Rus tebaası ve Kazaklar, Osmanlı devletine tabi olan Kırım ve Taman'a saldırmayacaklardır. Kazaklar şayka ve kayıklar ile Karadeniz'e çıkmayacaklardır. Kırım hanları, Kalgayları, Nureddinleri ve diğer Tatar grupları antlaşmaya uyacaklar ve Rusya toprağına, Büyük ve Küçük Rusya topraklarına, Özi, Ten ve diğer nehirlerdeki Kazak varoşlarına ve semtlerine, Azak'ta olan varoşlara ve kастellere saldırmayacaklardır. Bunu ihlal edenler cezalandırılacaktır. Çalınan mallar geri iade edilecektir. Rusya bağımsız bir devlet olarak Kırım'a her sene ödediğı vergiyi bundan sonra vermeyecektir.
 - 9- Osmanlı devleti ve Rusya ellerindeki savaş esirlerini serbest bırakılacaklardır.
 - 10- Osmanlı devleti ve Rusya arasındaki ticari konular bu antlaşmadan sonra görüşülüp karara bağlanacaktır.
 - 11- İki ülke arasında, Kırım ve Kazaklar arasında bir sorun çıkarsa sınırda görevli paşa, han, sultan ve diğer görevliler tarafından görüşülerek çözülecektir. Büyük meselelerde iki devlet sorunları halledeceklerdir.
 - 12- Rus tebaasına mensup olanlar ve rahipler ziyaret için Kudüs'e serbestçe gidip gelebileceklerdir. Onlardan vergi talep edilmeyecektir.
 - 13- Rus kapıkethüdasına, Osmanlı devletinde kaldığı süre zarfında diğer devletlere uygulanan prosedüre göre davranılacaktır. Yolculukları için talep edilen yol izni verilecektir.

14- Antlaşma temessükünü alan Rus elçileri ayrıldıktan sonraki altı ay içinde Rus büyük elçisi Osmanlı sınırına geldiği zaman dostane karşılanacak ve tasdik edilmiş antlaşmayı aldıktan sonra ayrılacaktır. Mektuplarda ve tüm yazışmalarda iki devlet hükümdarlarının elkabı yazılacaktır.

Antlaşmanın imzalanması haberi Ukraintsev tarafından gönderilen bir ulakla Moskova'ya ulaştırıldı. İsvaç üzerine savaş hazırlığı içinde olan I. Pero buna çok sevindi ve büyük kutlamalar yapıldı. Rus elçisi Ukraintsev ve beraberindeki heyet 25 Ağustos'ta İstanbul'dan ayrıldı. İstanbul'a gelirken, Osmanlı makamlarının şiddetli muhalefetine rağmen Karadeniz'den kendi yaptıkları gemi ile gelen Rus elçilik heyeti bu sefer aynı yolu takip etmedi. Bunda İstanbul'a gelen Ukraintsev'in Osmanlı devletinin Karadeniz ile ilgili düşünceleri ve gösterdikleri hassasiyeti yakından görmüş olmasının etkisi büyüktür. Bu nedenle Karadeniz yoluyla gelen Ukraintsev antlaşma imzalandıktan sonra 25 Ağustos 1700'te kara yoluyla İstanbul'dan ayrıldı³¹.

Ukraintsev, Kasım ayı ortalarında Moskova'ya ulaşınca buraya antlaşmanın tasdikini İstanbul'a götürecektir olan Mihaylovic Goltzin de çağrıldı ve bilgilendirildi. Büyük elçi Goltzin, Çar I. Petro'nun mektubu ve antlaşmanın tasdik edilmiş bir suretini 1771 yılında İstanbul'a getirdi. Burada aslında Osmanlı makamlarıyla ticaret konusu başta olmak üzere konuşacak olduğu çok şey vardı. İstanbul'da Osmanlı makamlarının tavrını gördükten sonra herhangi bir konu gündeme getirmedi resmi görüşmelerini tamamlayarak ayrıldı. Antlaşmanın tasdikinden sonra İstanbul'a ilk Rus elçisi olarak Eylül 1702 tarihinde Peter Andreeviç Tolstoy geldi. Tolstoy 26 Ekim 1702 tarihinde Sadrazam tarafından kabul edildi. Daha sonra da padişah II. Mustafa ile görüştü. Tolstoy, sadrazamla olan görüşmesinden sonra padişah tarafından kabul edildi. Burada da kendisi resmi kabul ile karşılandı.³². Tolstoy İstanbul'a atanan ilk Rus elçisi olarak 1714 yılına kadar bu görevde kalacaktır³³.

³¹ Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *aymı eser*, s. 692.

³² 26 Ekim 1702 tarihinde İstanbul'a gelen Rus elçisine de benzer merasim düzenlendi. Rus elçisi çavuşlar emini, katip ve 15-20 çavuş nezaretinde sadrazamın sarayına getirildi. Sadrazam ve Reisülküttab başta olmak üzere Arz odasında hazır bulundular. Rus elçisi buraya gelerek kendisi için hazırlanan iskemleye oturdu. Sadrazam, çavuşların alkışları eşliğinde kafesli odadan çıktı ve tercüman aracılığıyla resmi merasim yapıldı. Rus elçisi ve sadrazamın konuşmalarından sonra kahve, şerbet ve buhurdan ikram edildi. Burada elçiye, beraberinde olan yirmi kişilik elçilik heyetine, Osmanlı devleti tarafından görevlendirilen 5 çavuş ve Ocaklık tarafından görevlendirilen çorbacıya hilatler giydirildi. Raşid, *Tarih*, II, s. 550-551.

³³ Tolstoy'un sadrazamla görüşme tarihinin 10 Kasım olduğu da iddia edilmektedir. Tolstoy asil bir aileden ve kıvrak zekalı birisidir. M. Bilal Çelik – İsmail Bülbül, “Peter Andreeviç Tolstoy'un İstanbul Elçiliği (1702 – 1714)”, *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı: 19, Güz 2008, s. 56.

Osmanlı devleti ve Rusya, İstanbul Antlaşması'nın imzalanması ile bazı ilkleri yaşadılar. Bu antlaşma ilk defa iki devletin karşılıklı olarak aynı ortamda müzakere yoluyla imzaladıkları bir antlaşmadır. Osmanlı devleti ilk defa Rusya karşısında mağlup bir devlet olarak bir antlaşma imzalamıştır. Rusya, antlaşma müzakereleri boyunca Karadeniz'de ticaret yapma imkânı elde etmeye çalışmış fakat Osmanlı devleti Karadeniz'i evlerinin içi gibi gördüklerinden buna şiddetle muhalefet etmiştir.

Bu nedenle antlaşmanın tasdiki için İstanbul'a gelecek olan Goltzin'in Osmanlı makamlarıyla konuşacak olduğu öncelikli konulardan birisi Karadeniz'de ticaret meselesiydi. Fakat Osmanlı devletinin tavrını o da anladığından bunda ısrar etmekten vazgeçti³⁴.

Rusya, Kırım hanına her yıl vergi ödeyen bir devletti. İstanbul antlaşması ile Rusya bu yükümlülüğünden kurtuluyordu. Osmanlı devleti, İstanbul Antlaşması'na kadar uluslararası ilişkilerde Rus hükümdarına diğer devletler gibi eşit muamelede bulunmuyordu. Bu antlaşma ile artık Rus çarları diğer ülke hükümdarlarına eş değer tutulacak ve yazışmalarda buna riayet edilecekti. Antlaşmanın en önemli maddesi kuşkusuz Azak kalesinin Rusya'ya verilmesidir. Bu şekilde Rusya Azak denizi civarında geniş bir toprak parçası elde ediyor ve Karadeniz kıyısına ulaşmış oluyordu. Bununla Karadeniz'in bir "*Türk gölü*" olması özelliği yara almaktaydı. Rusya 1696 yılında Azak'ı aldıktan sonra buraya yerleşmek ve tutunmak için hummalı bir gayretle ilk donanmalarını oluşturmuş bulunuyordu.

İstanbul Antlaşması, 1710 yılında Rusya'ya açılan savaşa kadar iki ülke arasında resmi olarak itibar edilen bir antlaşma olmuştur.

SONUÇ

İstanbul Antlaşması karşılıklı olarak tasdik edildikten sonra yürürlüğe girdi. Rusya bu antlaşmaya göre Osmanlı başkentinde bir büyükelçilik açıyordu. İlk Rus büyük elçisi Tolstoy antlaşma imzalandıktan sonra İstanbul'a geldi. Osmanlı devleti Azak'ı Ruslara bırakan ve İstanbul'da Rus ikamet elçiliği kurulmasını öngören bu antlaşmadan rahatsızdı. Antlaşma otuz yıl süreli olmasına rağmen fazla uzun sürmedi. 1710 yılında Prut seferinin açılmasıyla antlaşma askıya alınmış oldu ve 1711 Prut ve 1713 yılında imzalanan Edirne antlaşması ile de geçerliliğini yitirdi.

³⁴ Fatih Ünal, *aynı makale*, s. 242. Rusya, Karadeniz'de ticaret yapmak için 70 yıl daha bekleyecek ve 1768-74 savaşı sonunda imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması ile bu imkana kavuşacaktır.

KAYNAKÇA

- Anonim Osmanlı Tarihi*, Haz. Abdülkadir Özcan, Ankara 2000.
- Cezar, Mustafa, *Mufasssal Osmanlı Tarihi*, IV, İstanbul 2011.
- Çelik, M. Bilal – İsmail Bülbül, “Peter Andreeviç Tolstoy’un İstanbul Elçiliği (1702 – 1714)”, *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı: 19, Güz 2008, s. 51 – 66.ü
- Danişmend, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, 3, İstanbul 1972.
- Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiât*, Haz. Abdülkadir Özcan, Ankara 1995.
- Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, Çev. Vecdi Bürün, İstanbul 1991.
- Hülagu, Metin, “Kırım Hanlığı’nın Kuruluşu ve Türk – Rus ilişkilerindeki Yeri (1441 – 1783)”, http://www.metinhulagu.com/images/dosyalar/20120302155532_0.pdf.
- İlgürel, Mücteba, “Zenta”, *İslam Ansiklopedisi*, 13, İstanbul 1988, s. 535 – 538.
- İnalçık, Halil, “Karadeniz’de Kazaklar ve Rusya: İstanbul Boğazı Tehlikede”, *Çanak-kale Savaşları Tarihi*, Edit. Mustafa Demir, I, İstanbul 2008. s. 59 – 64.
- , “Osmanlı – Rus İlişkileri 1492 – 1700”, *Türk – Rus İlişkilerinde 500 Yıl 1492 – 1992*, Ankara 1992.
- Jorga, Nicolea, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 4, Çev. N. Kepçeli, İstanbul 2005.
- Köse, Osman, “XVIII. Yüzyıl Osmanlı-Rus Münasebetleri”, *Osmanlı*, I, Edit. K. Çiçek – C. Oğuz, Ankara, 1999, s. 536 – 549.
- Mustafa Necati Paşa, *Netayic ül-Vukuat*, Sad. Neşet Çağatay, Ankara 1987.
- Oreshkova, Svetlana, “Rus – Osmanlı Savaşları: Sebepler ve Bazı Tarihi Sonuçlar”, Editör: K. Çiçek – C. Oğuz, *Osmanlı*, I, Ankara 1999. s. 556 – 560.
- Özkan, Selim Hilmi, “Türk Tarihi’nin Kırılma Noktası: Zenta Faciası”, *Turkish Studies*, Volume 4 Issue 3, (Spring 2009), s. 1779 – 1793
- Özkan, Selim Hilmi, “II. Viyana Kuşatması Sonrası Türk – İngiliz İlişkileri”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 18, Ağustos 2007. s. 189 – 203.
- Raşid Mehmed Efendi, *Tarih-i Raşid*, İstanbul 1282 (1865),.
- Savaş, Ali İbrahim, “Genel Hatlarıyla Osmanlı Diplomasisi”, *Osmanlı*, I, Editör: K. Çiçek – C. Oğuz, Ankara 1999. s. 643 – 659.
- Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, *Nusretname*, Sad. İsmet Parmaksızoğlu, I/III, İstanbul 1964.
- Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, *Silahdar Tarihi*, I, İstanbul 1928.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, III/I, Ankara 1995.

Ünal, Fatih, “Karadeniz’e Çıkan ilk Rus Savaş Gemisi “Krepost” ve Ukraintsev’in İstanbul Elçiliği (1699 – 1770)”, *The Journal of International Social Research*, Volume 5 Issue 20, (Winter 2012)

Sinan Yüksel, “Don Kazaklarının Azak’ı İşgali”, *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, cilt 30, sayı 49, (2011), s. 205 – 218.

-----, Kuzey Savaşları Sırasında Rusya’nın Karadeniz’e Yönelik Faaliyetleri”, *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, cilt 31, sayı 50, 2012, s. 171 – 190.

EK – 1

İSTANBUL ANTLAŞMASI TRANSKRİPTLİ METİN

Hazret-i mâlikü'l-mülkü lâyezâl ve cenâb-ı vâhibü'l-'atâyâ ve'n-nevâl tefer-rudet zâte 'ani'ş-şeybe ve'l-mîsâl ve tenezzehet sıfâte 'an ve sametü'l-irtihâl ve'l-intikâlin kemâl-i kudret-i ezeliyye ve vüfûr-ı muhibbe-i lem-yezeliyyesi ve müh- sipihr-i nübüvvet ve ahter-i burc-ı fütüvvet pişvâ-yı zümre-i enbiyâ ve muktedâ-yı fırka-i asfiyâ iki cihan fâhri Muhammedü'l-Mustafa sallallâhü ta'âlâ 'aleyhi ve selemin mu'cizâtü kesîratü'l-berakâtı ve ashâb-ı güzîn ve hulefâ-i râşidîn rıdvânullâhi ta'âlâ 'aleyhim ecma'în ve cümle evliyâ-i hidâyet karînin ervâh-ı mukaddeseleri murâfakatıyla

Mahall-i tevkî'

Benki eşref-i büldân ve'l-emâkîn ve überriküü'l-medâyin ve'l-mesâkin kible-i cümle-i 'âlem ve mihrâb-ı teveccüh-i 'âmme-i ümemm olan Mekke-i mükerr-eme ve Medîne-i münevvere ve Kudüs-i şerîfin hâdim ve hâkimi ve hasretü'l-mülûk olan bilâd-ı selâse-i mu'azzama ki İstanbul ve Edirne ve Berusa'dır ve Şam-ı cennet müşâm ve Bağdad-ı dârü's-selâm ve Mısır-ı nâdiretü'l-'asr bi-himmetâ ve külliyyen Arabistan ve Halebü'ş-şehba ve Irak-ı 'arab ve 'acem ve Basra ve Ahsa ve Deylem ve Rakka ve Musul ve Şehr-i Zor ve Van ve Diyarbekir ve Zü'l-kadriye ve Kürdistan ve Gürcistan ve Vilâyet-i Erzurum ve Sivas ve Adana ve Karaman ve Mağrib ve Habeş ve Tunus ve Cezâyir ve Trablus ve cezîre-i Kıbrıs ve Rodos ve Girid ve Akdeniz ve Karadeniz ve Cezâyir ve sevâhili ve diyâr-ı Anadolu ve memâlik-i Rumili ve husûsan memâlik-i Tatar ve Deşt-i Kıpçak ve vilâyet-i Kefe ve ol-havâlide olan cümle oymak ve diyâr-ı Bosna ve Tamaşvar ve Belgrad ve ana tâbi' kılâ' ve hısûn ve memâlik-i Eflak ve Buğdan ve ta'rif ve tavsifden müstağnî nice bükâ' ve büldânın pâdişah-ı mu'addelet-penâhı ve şehinşah-ı merhamet destgâhı es-sultan ibnü's-sultan ve'l-hâkan ibnü'l-hâkan es-sultânü'l-gâzî Mustafa han ibnü's-sultan Mehmed han ibnü's-sultan İbrahim hanım ki

Hall ve 'akd-i umûr-ı emn ve emân ve fitk ve rıfk-ı mesâlih-i cihanyân bi-tevfiki'l-lâhi'l-melikü'l-müste'ân kabza-i tasarruffuma musahhar ve mufavvaz-dır Felâ cürmü şükran 'alâ tilke'n-ne'am ta'zîmi li*emrillâhi ve şefkati 'al'a halkillah zât-ı kirâm-ı sıfatıma lâzime-i zimmet oldmuşdur binâberin himmet ve ilâ töhmet-i mülûkâneme ahrâ ve ehem olmuştur ki izhâr-ı meveddet

ve hulûsiyyet edenlere ‘avâtuf-ı ‘aliyye-i pâdişâhânemiz bî-dirîğ ola binâen ‘alâ zâlik iftihârü’l-ümerâi’l-‘ızâmü’l-‘iseviyye muhtâr-ı küberâü’l-fihâmü’l-mesihîyye muslihu mesâlihü cemâhîrû’t-tâifetü’n-nasrâniyye sâhib-i ezyâlü’l-haşmetü ve’l-vakâr sâhib-i delâilü’l-mecd ve’l-‘tibâr Moskov vilâyetlerinin çarı ve cümle Rusun ve ana tâbi’ nice yerlerin ferman fermâ ve hükümdarı Petros Aleksiyooviços hatema’l-lâhü ‘avâkıbehü bi’l-hayr ve’r-reşâd ve ahsen ü ileyhi sebîlü’s-savâb ve’s-sedâd ile bi-irâdeti’l-lâhi ta’âlâ birkaç senden beru mâbeynde zuhûr eden şikâk bâ’is-i ızdırab-ı ra’âyâ ve berâyâ-yı tarafeyn olmağla yine tanzîm-i ümûr-i bilâd ve terfiye-i ahvâl-i ‘ibâd için mehabbet ve meveddedete tebdiline tarafeynden meyl ve rağbet olunub bundan akdem Karlofça nâm mahalde tarafeynden verilen temessükler muktezâsınca çâr-ı müşârü’n-ileyh tarafından murahhas elçilik hıdmetiyle ta’yin ve irsâl olunan kıdveti ‘izemâü’l-milleti’l-mesihîyye mahrem ve müşâverecisi ve Kargapolda vekili Amelyanoş İğnateviç Ukrainşkov ve Deyakus Yuvan Çerediv ‘asitâne-i sa’âdet-i âşyâneme geldiklerinde ‘akd-i maslahat için yedlerinde olan ruhsatnâmeleri tercüme ve bu hayırlı işe muvâfık olan olan mazmûnunu düstûr-ı ekrem müşîr-i efham nizâmü’l-‘âlem nâzım-ı menâzîmü’l-ümem müdebbir-i ümûru’l-cumhûr bi’l-fikri’s-sâkıb mütemmim-i mehâmü’l-enâm bi’r-re’yi’s-sâib mümehhid-i bünyânü’d-devletü ve’l-ikbâl müşeyyid-i erkânü’s-sa’âdetü ve’l-iclâl mükemmel-i nâmus saltanatü’l-‘uzmâ mürettib-i merâtib-i hulâfetü’l-kübâ el-mahfûf-ı bi-sınûf-ı ‘avâtufü’l-melikü’l-a’lâ vezîr-i a’zam-ı âsef-i şîm ve vekîl-i mutlak-ı sadâkat ‘ılm serdâr-ı ekremim Hüseyin Paşa edama’llâhü ta’âlâ iclâlehü vazâif-i iktidâra ‘izz-i huzûr-ı fâizü’n-nûr-ı husrevâneme ‘arz ve telhis edüb sâdır olan izn-i hümayûnum mücibince tarafeynin murahhasları birkaç def’a ‘akd-i meclis eylediklerinde bi-tevfiki’l-lâhi ta’âlâ ‘alâ- tarîku’l-muvâdda’a temessük târihinden mütevâliyen otuz sene müddet ile ‘akd-i musâleha olunub sene-i isnâ ve ‘aşer ve miete ve elf muharreminin yirmialtıncı erba’a gününden ma’mûlün-bih olmak üzere cânibeynden temessükler verilmele ba’de mu’tâd-ı kadîm üzere verilen temessük mazmûnunu müeyyed ve müekked der-devletmedârıma büyük elçilik hıdmetiyle ta’yin olunan çâr-ı müşârü’n-ileyhin mahrem adamı Vasimov Linçkovde vekili olan kıdvet-i ümerâi’l-milleti’l-mesihîyye Duka Dimitriyos Mihaloviç Goliçin ile gönderilen nâme ve te’kidnâmesi dahi tercüme ve müşârü’n-ileyh vezîr-i a’zamım vesâtatıyla pây-e serîr-i a’lâmıza telhis olunub umûr-ı sulh ve salâh her ne ise bi’l-cümle ‘ilm-i ‘âlem-şumûl-ı husrevânem muhît ve şâmil oldukda musâ’ade-i ‘aliyye-i husrevânem erzânî kılınub hatt-ı hümayûn-ı şevketmakrûnumuzla fermân-ı ‘âlişânımız sâdır olmağın iş bu tuğrâ-yı garrâ-yı cihanârâmızla müşerref

‘ahidnâme-i hümâyûn-ı şevketmâkrûnumuz şerifyafte-i sudûr ve madde be-madde ve lafz be-lafz makkûl-i hümâyûnum olub yerlüyerinde ri’âyet ve sıyânet olunmak için iş bu on dört maddedir ki zikr olunur.

Evvelki madde

Bi-emri’llâhi ta’âlâ mâbeynde vâkı’ olan cenk ve cidâl ve harb ve kıtâl ve gayr-ı tarîk ile zuhûr eden husûmet ve müsâvet bi’l-cümle mündefi’ ve mürtefi’ olub fimâ-ba’d ‘akd olunan sulh ve sâlâhın bereketiyle ta’yin olunan müddet içinde bi’l-küllîye ferâmûş olunub ve bir dürlü ahz-ı intikâma tasaddî olunmayub tarafeynden levâzım-ı ârâmuş ve istirahat ve merâsim-i emniyet ve refâhiyyet ve şerâyit-i ‘ahd ü peymân ve revâbit-ı mühr ü vifâk ve muhabbet ve meveddet kemâyenbagî ve bilâ tebdil ve tagyîr-i murâ’ât oluna ve kezâlik memleketlerimiz ra’âya ve berâyâlarımız aralarında dahi dostluk gözedilüb ve birbirlerine her vechle hayır sanalar ve iyiliklerin isteyeler ve hulûs üzere mu’âmele edeler ve bu zikr olunan müddetin tamâmında belki nısfında mevâdde’anın medd olunması tarafeynden murâd olunursa tekrar ittîfak ve hüsn-i irâdet ile söyleşile ve bu vech üzere tarafeynin hüsn-i rızâsı ve ittîfâkıyla karardâde olan mevâdd müddet-i mezbûrede kendü zamanlarımızda ve vârislerimiz ve haleflerimiz beyninde dahi cümle şurût ve kuyûduyla mukarrer kılınub mu’teber ve mükemmel ve bilâ-tağyîr murâ’ât oluna ve kezâlik ra’âyalarımız beyninde dahi gözedile.

İkinci madde

Özi suyunda vâkı’ Doğan ve Gazi Kerman ve Şahin Kerman ve Nusret Kerman kastelleri hedm oluna ve fimâ-ba’d ol-yerlerde kastel ve mesken yapılmamak üzere arâzi-i merkûme topraklarıyla bu cenkden evvel oldukları gibi müşârü’n-ileyh Moskov ve Rus çarı tarafından yine devlet-i ‘aliyyemin zabt ve tasarrufuna redd olunub ke’l-evvel devlet-i ‘aliyyemin zabt ve tasarrufunda ola ve bu zikr olunan kastellerin hedmi dahi büyük elçi ile gelecek te’kidnâmenin’akabinde otuz gün içinde bilâ-te’hir icrâ ve tekmîl oluna ve müşârü’n-ileyh Moskov çarının ol kastellerin içinde olan zâbıtı ve ‘askeri cümle top ve cebehâne ve mühimmât ve zahîreleriyle emniyet ve selâmet ile çıkub kendü vilâyetlerine gideler ve çıkdıklarında ve ‘avdetlerinde tatar tâifesi ve devlet-i ‘aliyyeme tâbi’ ‘asker ve ra’âyâ ve gayr-ı her kim olursa kendülere bir dürlü ta’âddî ve rencide ve remîde ve zarar ve ziyân etmeye amma Moskov ve Kazak ‘askeri dahi bu aralıkda gerek zikr olunan kastellerde iken

ve gerek çıkub ‘avdet ederken muhkem zabt olunub bir vechle el uzatmayalar ve bir nesne talebinde olmayalar.

Üçüncü madde

Ebnâ-i sebîl ve tüccarın memur ve ma’berî olub ve geçürücü gemilerin dahi iskeleleri olmak üzere Özi suyunun her kangı tarafında olursa bir cânibinde Doğan kal’ası yurduyla Özi suyunun mâbeyninde devlet-i ‘aliyyemden varoş vaz’ olunub varoşa münâsib hendek ve sedd ile tahsin oluna lâkin istihkâm verilüb kal’a ve kastel sûretine konulmaya ve top ve cebehâne ve cebehâneye müte’allık mühimmât ve ‘asker vaz’ olunmaya ve deryâda olan cenk ve çekirme sefineleri ol-varoşa çıkub yanaşmayalar.

Dördüncü madde

Azak kal’ası ve hâlâ ana tâbî’ cümle ‘atık ve cedîd kasteller ve bu kastellerin arasında olan gerek arâzi ve gerek su hâliyâ müşârü’n-ileyh Moskov çarının zabtında olmağla yine ol-vech üzere cümlesi âsûde-i hâl ile çâr-ı müşârü’n-ileyhin zabt ve tasarrufunda kala.

Beşinci madde

Tarafeynin ra’âyası bu metin ve müstahkem sulh ve salâh ile emin ve müsterih olub fimâ-ba’d tarafeynden müteharrîk ve bed-havâh olanların sebebiyle mâbeynde nizâ’ ve ihtilâf zuhûr eyleyüb cümle tecâvüzlerin men’ ve kat’ olunması tarafeynin maksûdu olamağla ittifak ile karardâde olmuştur ki Or kal’asından başlanub oniki sa’at mesâfe olan Or boğazının top-rağî intihâsından Azak kal’asının beru tarafından Muiş (Mius) suyunda vâki’ cedîd kastele varınca mâbeynde olan topraklar ıssız ve hâlî ve cümle sevâkinden tehî kala ve nehr-i Özi cânibinde Moskov mülkü hudûdu dâhilinde vâki’ Potkal şehri olan sahadan Özi kal’asına değîn Özi suyunun iki tarafında olan topraklar dahi varoş-i cedidden gayrı ‘umran ve sevâkinden hâlî kala lâkin varoşlar kurbunda bağ ve bağçe için müstevfî yer alikonula ve hedm olunan kasteller tekrar yapılmayub tehî kala ve ittifak ile hâlî kalması münâsib görülen yerlerde dahi bu misüllü kastel var ise tarafeynden hedm oluna ve bunun gibi yerler yapılmayub ve müstahkem kılınmayub hâlî üzere tehî kala.

Altıncı madde

Özi nehrinde ve nehr-i merkûma cereyan eden küçük nehirlerde ve Muiş kas-teli ile Or boğazı toprağı ta'bir olunan mahallerin arasında ittîfak ile hâli kala-cak yerlerde ve sularda ve Karadenize karîb mahallerde âsûde-i hâl ile yat ve yeraksız gelinüb giüdmek şartıyla hüsn-i civâra ve hüsn-i mu'âmeleye lâıyk olduğı üzere ta'ayyüşe lâzım olan odun kesmek ve kovan tutmak ve otluk almak ve tuz getürmek ve balık avlamak ve ormanlarda şikâr eylemek câyiz ola ve bu makûle intifâ' için gelüb gidenlere kimesne mâni' olmaya ve bâc ve gümrük ve bu misüllü nesne talebiyle cebr olunmaya ve Kırım cezîrsinde ve zıkr olunan Or boğazında tıraşlık olmağla hayvânât ve davarları kadîmden Or boğazından taşra çıkub yayılma yapılagelmekle bu makûle yayılma ya-yılanlara bir dürlü zarar ve ziyan erişdirmeyüb yayılmaları mu'tad-ı kadim üzere emniyet v esitirâhat ile ola.

Yedinci madde

Azak kal'asına öbür cânibinden dahi vech-i münâsib üzere toprak tasarrufu lâzım olmağla râkiben beyne'n-nâs müsta'mel ve müte'ârif olan mesâha vechiyle Azakdan Kuban cânibine doğru on sa'at arâzi mesâha olunub ta'yin oluna şöyleki tarafeynden ta'yin olunacak vekiller nizâ' etmeyüb bu maddenin mazmûnu üzere cânibeynin arâzisini gereğı gibi tefrik ve vaz'-ı 'alâyim-i mu'ayyene ile temyiz ve ta'yin eyleyüb zıkr olunan on sa'atlık arâzisinin dâhilinde olana müta'allık bir dürlü ihtilâfa yer alıkoymayalar ve tarafeynden 'adedi berâber adamlar ile 'âkil ve hayr-ı havâh vekiller ta'yin olunub mâbeynlerinde karardâde olan vakıtta bu işi kemâl-i sür'at ile gö-rüb tekmîl edeler mâ'adâ arâzi bu âna değın devlet-i 'aliyyemin zabtında oldukları gibi yine ol-minvâl üzere zabt ve tasarrufunda kalalar ve Nogay ve Çerkes ve gayr-ı devleti 'aliyyeme tâbi' olanlar ve davarları ol-yerlerde gezüb Moskov ve Kazak ve gayrı Moskov çarına tâbi' olanlardan kendüler-den zarar ve ziyan etdirilmeye ve kezâlik Azağta ta'yin olunan arâzide ge-zen Çar-ı müşârü'n-ileyhin ra'âyasına ve davarlarına tatar ve Nogaylı ve Çerkes ve Kırımlı ve gayrılar bir dürlü zarar ve ziyan erişdirmeyüb koğşu-luğâ ri'âyet edeler ve hılâfına cesâret edenlerin muhkem haklarından geline ve ol-câniblerde dahi kal'a ve kastel ve varoş sûretinde tarafeynden müced-deden nesne yapılmaya hâliyâ oldukları hâl üzere kalub tarafeynden sulha mugâyir vaz' ve hâlet zuhûr eylemeye.

Sekizinci madde

Müşârü'n-ileyh Moskov çârına tâbi' gerek Moskov ve gerek Kazak ve gayrileri Taman ve Kırım ve sâir serhadd-i islamiye ra'âyasına bir dürlü tecâvüz ve ta'addî etmeyüb ve Kazak eşkıyası şayka ve kayıklar ile Karadenize çıkmayub bir ferde zarar ve gezend erişdirmeyüb şekâvet ve tecâvüzden muhkem men' olunub sulh ve salâhın şerâyitine mugâyir ve merâsim-i hüzn-i civara muhâlif evzâ' ve etvarları zâhir oldukda âşkâre muhkem haklarından geline devlet-i 'aliyyem tarafından dahi serhadlerde olan hukkâm ve Kırım hanlarına ve kalgay ve nureddinlerine ve gayr-ı sultan ve 'umûmen tavâif-i tatara ve ordularına fermân-ı ekîd ile tenbih oluna ki devlet-i 'aliyyeme olan itâ'at ve inkıyadları hasebiyle kemâl-i ri'âyet ile ve bilâ-tebdil ve tağyîr bu şerâyit-i sulh ve salâha muvâfakat ve mutâba'at eyleyüb fimâ-ba'd Moskov cânibine ve çarının zabtında olan şehir ve varoşlara ve büyük Rus ve küçük Rus memleketlerinin ra'âya ve berâyâlarına ve varoşlarına ve Özi ve Ten ve gayr-ı nehirlerde vâki' Kazak şehirlerine ve varoşlarına ve Azak semtinde olan varoşları ve kasterleri ve r'âyaları ve çar-ı müşârü'n-ileyhin cümle sınırları üzerine az çok 'asker ile varmayub ve ta'addî ve tecâvüz eylemeyüb ve esir almayub ve davarların sürmeyüb ve gizlü ve âşkâre zarar ve ziyan erişdürmeyüb ve anları bir dürlü rencide ve remîde eylemeyüb kemâl-i istikrâr ve ihtimâm ile hüsn-i civârî ve cânibeynin muvâfakatını mer'î tutalar ve bir dürlü zarar ve ziyan isâbeti ve hayf ve gadr ile çar-ı müşârü'n-ileyhin ra'âyasını ta'ciz ve ta'addî edecek olur ise bu makûle sulh ve salâha mugâyir işde bulunanlar haberi alındıkda himâye olunmayub cürmlerine göre muktezâ-yı 'adl ve şer' üzere bilâ-eman haklarından geline ve tarafeynden gasb olunan her ne ise buldurulub sâhiblerine redd oluna ve bu makûle teftiş ve tafahhuslarda müsâmaha edüb itâ'at etmeyenlerin dahi iktizâsına göre cezâları tertib oluna ve iş bu 'akd olunan mevâdd şerâyit-i sulh ve salâha mugâyir ve sâdir olan fermâna muhâlif vaz' ve hâlet ile sâ'î bi'l-fesad olanaların sâire mûcib 'ibret için muhkem cezâları verile ve mutlaka müddet-i müvâdda'ada harb ve kîtâl ve ta'addiyât men' ve def' olunub sulh ve salâha muhâlif her ne ise ihl'as-ı tâm ve tenbih-i ekîd ile men' oluna ve 'akd olunan bu mübârek sulh ve salâh sınırlarda mu'tad-ı kadîm üzere tarafeynden müsâra'at ile işâ'at ve müvâdda'anın tamâmına değîn hıfz ve ri'âyeti fermanlar ile tenbih oluna ve fimâ-ba'd hakkından muhkem gelinmek üzere bir ferd bir dürlü ta'addîye cesâret eylemeye ve Moskov çarlığı müstakil devlet olmağla bu âna değîn Kırım hanı ve Kırımluya beher sene verdüğü vergüyü vermek gerek güzeste ve gerek hâlâ ve gerek ba'de'l-yevm çâr-ı müşârü'n-ileyh ve haleflerinin der-

’uhdeleri olmaya amma Kırım hanı ve Kırımlu ve gayr-ı tatar tâifesi bundan sonra vergü mütâlebesi ve gayr-ı dürlü ‘illet ve bahâne ile sulh ve salâha mugâyir işde olmayub sulhu mer’î tutalar.

Dokuzuncu madde

Bu sulh ve salâh ‘akdinden evvel tarafeynden ahz olunub zindanlarda kalan esirler bu mübârek sulh ve salâh bahânesiyle mübâdele-i müstahsene ile tedricle itlâk olunub ve bir tarafda ziyâde ve dahi mu’teber esir bulursa sonra anların dahi itlakıçün iltimâsa cevaz ola ve tarafeynin şanına v ebu sulh ve salâha lâyıkı üzere ri’âyet oluna mâ’adasının dahi ki sâir kimesnelerin zabtında ve tatarların yanında olurlar münâsib eve mümkün mertebe mu’tedil ve ma’jûl bahâ ile tedricle itlâklarına sa’y olunmak câiz ola lâkin mâbeynde tevfiika imkân olmaz ise ya isbat veya yemin ile sâbit olan baha verile ve cenk esnâsında olanlar mukâbili veya bedeli ile bilâ-cebr söyleşmek câiz ola ve hâkimler bi’l-cümle rızâlaşdırmalarına sa’y edüb bu makûle itlâklarda vâkı’ ihtilâfi lâyıkı üzere görüb tarafeynin rızasıyla mâbeynlerin fasl edeler ve sulh ve salâhdan sonra bu müvâdda’a müddetinde Moskov çarının memleketinden esir ahz olunub götürüldükde Kırırmda ve Bucakda ve Kuban cânibinde ve gayr-ı memâlik-i mahrûsemde osmanlu ve Tatar ve Çerkes içinde bulduruldukda bilâ-baha itlâk ve redd olunalar ve Moskov esirlerini istihlâs için gelüb gidüb zikr olunan memâlikde yol kâğıdlarıyla gezen çar-ı müşârü’n-ileyhin adamları mâdemki kendü hallerinde olub esirlerin tahlîsine sa’y edeler rencide olunmaya hılâf-ı şer’-i şerif rencide ediüb zarar ve gezend erişdirenlerin cezâları verile amma islama gelen esirlerin itlâkı muhâl olmağla ol-makûleler ayardılmakdan be-gâyet ihtirâz oluna.

Onuncu madde

Ticâret ahvâli semere-i sulhden olub memleketlerin refah hâline sebep olur lâkin çar-ı müşârü’n-ileyh tarafından iş bu mu’ayyen orta elçileri bu husûa külliyyet ile me’zun ve murahas olmamağla ticâret ahvâlinin söyleşilmesi ve bir sûrete ifrâğ olunması te’kîd ve teşyîd-i sulh ve salâh için mu’tad-ı kadîm üzere müşârü’n-ileyh Moskov çarı tarafından der-devletmedârıma ta’yin ve irsâl olunacak büyük elçisine alikonula.

Onbirinci madde

Bu sulh ve salâh ve müvâdda'anın müddetinde Kırımlı ve Kazak arasında ve 'umûmen tarafeynde bir gâile zuhûr edüb nizâ' vâkı' olursa sınır hukkâmı ve paşa ve han ve sultan ve gayr-ı zâbıtların aralarında suhûlet ile görüle amma dahi müşkül işler zuhûr eyedikde Devlet-i 'aliyyem cânibi ile haberleşüb dostluk ve sulh ve salâha münâsib vechle tevfiik oluna ve bu makûle serhad nizâ'ı sebebiyle cenk ve cidâle mübâşeret olunmayub gereği gibi ihtiraz ve ihtiyât olunmağla sulh ve salâh tarafeynden isitkrâr ile mer'î tutula.

Onikinci madde

Moskov tâifesinin 'avâmı ve râhibleri Kudüs-i şerîfe varub ziyâretgâhlarını ziyâret etmeğe izin ve ruhsat ola ve bu makûle ziyârete gidenlerden Kudüs-i şerîfde ve gayr-ı yerlerde gümrük ve harac ve pişkeş taleb olunmaya lâzım olan yol kâğıdlarıçün akçe alınmaya ve memâlik-i mahrûsemde olan Rus ve Moskov ruhbanlarına hılâf-ı şer'-i şerif dahl ve rencide olunmaya.

Onüçüncü madde

İktizâ eden ümûru görmek için çar-ı müşârü'n-ileyhin kapıkethüdâsı der-devletmedârında meks etmek iktizâ etdikde kendüsü ve tercümanları sâir devlet-i 'aliyyem dostlarının kapukethüdâları ri'âyet olundukları in'âmât ve mu'âfiyet ile ri'âyet olunub esnâ-i sulhda kâğıdlar ile gelüb giden adamlarına yol emirleri verilüb vech-i ahsen üzere dahi mu'âvenet oluna.

Ondördüncü madde

Mevâdd-ı sulh ve salâh ve şerâyt-i 'ahd ve peymânı müş'ir ma'mûlün-bih temessük tesliminden sonra takviyyet-i sulh ve salâh ve tekmiil-i merâsim-i musâfât ve tetmîm-i levâzım-ı muvâlât ve tanzîm-i ümûr-ı sâire için de'b-ı kadîme-i müstahsene üzere mûmâ ileyhümâ Moskov elçileri âsîtâne-i sa'âdetimizi çıkardıklarından sonra altı ay içinde Moskov çarının büyük elçisi dahi müşârü'n-ileyhin nâme ve te'kidnâmesiyle der-devlet-i 'aliyyeme dâhil olmak üzere hudûd-ı islâmiyyeye geldikde mu'tad üzere ri'âyet ve refâhiyyet ile karadan îsâl olunub te'kid-i mevâdd-ı sulh için dahi yedine 'ahidnâme-i hümâyûnum teslimi ile vech-i lâyıkı üzere geru 'avdet etdirile ve tarafeynin şanına münâsib olan vechle nâmelerde ve cümle kâğıdlarda mu'tad olan elkâb tahrîrinde dahi kusur olunmaya.

İmdi

Fîmâ ba'd mevâdd-ı merkûme üzere tecdîd ve temhîd olunan iş bu musâleha ve muvâdda'a mukarrer ve mu'teber tutulub yerleri ve gökleri yokdan var eden hazret-i Allah celle şânühûnun ism-i şerîfîni yâd ve peygamberimiz hatemü'n-nebiyyîn ve fâhru'l-mürselîn Muhammedü'l-Mustafa sallallâhü ta'alâ 'aleyh-i ve sellem hazretlerinin mu'cizât-ı kesratü'l-berekâtlarını îrâd edüb şîme-i kerîme-i husrevân-ı sadâkat mu'tâd ve kâ'ide-i merziyye-i tâcdârân-ı vefâ i'tiyâd üzere 'ahd ve mîsâk ederiz ki zikr olunan mevâddın şurût ve kuyûduna ve sulh ve salâhın mevâsîk ve 'uhûduna kemâ-yenbagî ri'âyet olunub mâdemki ol-câhibden hılâfına vaz' ve hareket sudûr etmeye taraf-ı hümayûn-ı padişahanemizden ve ahlâf ve a'kâb ve vükelâ-yı 'âl-i makam ve sâir mîr-i mîrân sâhibü'l-ihtişâm ve ümerâ-i zü'l-ihtirâm ve 'umûmen 'asâkir-i nusret encâmımızdan ve cümle 'ubûdiyemiz ile şerefyâb olan tavâif-i huddâmdan bir ferd hılâfına müte'allık vaz' ve hareket eylemeye tahrîren fî gurre-i şehri rebî'u'l-evvel sene selâse 'aşer ve miete ve elf.

Be-makâm-ı el-mahrûse